

ita etiam in augmento spirituali assignantur gradus diversi charitatis secundum aliquos notabiles effectus quos in habente charitatem charitas relinquit. Primus ergo effectus charitatis est ut homo à peccato discedat: & ideo mens charitatem habentis in primis circa hoc maxime occupatur ut à peccatis præteritis emundetur, & à futuris præcaveat; & quantum ad hunc effectum dicitur charitas incipiens. Secundus effectus est ut jam fiduciam de liberatione peccatorum habens ab bonum adipiscendum se extendat; & quantum ad hunc effectum dicitur charitas proficiens; non quin in aliis statibus proficiat, sed quia in hoc statu præcipua cura est de adipiscendis bonis, dum homo semper ad perfectionem anhelat. Tertius effectus est ut homo jam ad ipsa bona quasi connutritus, quodammodo sibi naturalia habeat ipsa, (2) & in eis quiescat, & delectetur; & hoc ad perfectam charitatem pertinet. Status autem medius duo habet: unum secundum quod comparatur ad primum statum, quia roboratur contra mala, de quibus charitas incipiens sollicita est; aliud quod nutritur, secundum quod tendit in statum tertium, semper magis ac magis bona quasi sibi incorporando. Similiter etiam perfecta charitas duos habet gradus. Unus est secundum quod in bonis communibus quasi jam secunda conquiescit; & secundum hoc dicitur perfecta; alius secundum quod ad quælibet difficultia manum mittit; & secundum hoc dicitur perfectissima: vel perfecta quantum ad statum viæ, perfectissima quantum ad statum patriæ.

Ad primum ergo dicendum, quod præceptum illud quodammodo servatur in via quantum ad perfectionem viæ, quodammodo in patria quantum ad perfectionem patriæ.

Ad secundum dicendum, quod quamvis charitas semper augetur quantum ad intensionem circa eosdem effectus; non tamen augetur ut addantur ei aliqui notabiles effectus qui prius non fuerunt.

Ad tertium dicendum, quod quamvis possint accipi infinita media, non tamen habent notabilem diversitatem.

Ad quartum dicendum, quod quamvis incipiens proficiat, magis tamen occupatur mens eius circa remotionem malorum quam circa profectum in bona: & ideo non dicitur proficiens quantum ad statum, quia moralia denominantur à fine.

SOLUTIO II.

Ad secundam questionem dicendum, quod quantitas charitatis dupliciter potest attendi. Uno modo secundum intensionem charitatis; alio modo secundum objecta, sicut est etiam de quantitate cujuslibet virtutis vel moralis, vel naturalis: & secundum hoc etiam potest attendi duplex perfectio charitatis: una secundum (3) intensionem, scilicet ut perfecte diligat; alia secundum objecta, vel effectus, ut perfecta faciat. Unaquæque autem harum perfectionum potest dupliciter attendi in charitate. Habet enim perfectionem quantum ad esse suum, secundum quod est perfecta in specie sua: & hæc est perfectio sufficientiæ, & ad hanc omnes tenemur, sicut ad charitatem: quia charitas habet quantitatem determinatam utroque modo, citra quam non porrigitur, & in hoc stat perfectio essentialis ipsius. Habet etiam perfectionem quantum ad bene esse; & in hac perfectione distinguendum est: quia ad perfectionem

(2) Al. & in ea. (3) Al. intensionem.

quæ est per intensionem tenetur tendere, quamvis non teneatur eam habere; sed ad perfectionem quæ est secundum objecta non tenetur simpliciter quis neque tendere, neque eam habere; sed tenetur eam non contemnere, nec contra eam se obfirmare. Et ratio est, quia præmium essentialis, ad quod tendere tenemur, mensuratur secundum intensionem charitatis, non secundum magnitudinem factorum: quia Deus magis pensat ex quanto, quam quantum fiat. Sed tamen tenetur in casu ad aliqua opera perfectionis operibus similia, ut dicitur.

Ad primum ergo dicendum, quod intelligitur de profectu qui est secundum intensionem, in quem debet homo semper conari.

Ad secundum dicendum, quod cum scimus fratrem posse liberari per mortem corporis à morte animæ sine periculo animæ nostræ; tunc tradere animam pro fratribus non est perfectionis, sed necessitatis: alias autem est perfectionis.

Et similiter dicendum ad tertium quod perfectionis est quod homo persecutoribus se offerat, quando incumbit periculum fidei; sed quod comprehensus non neget hoc, necessitatis est.

Ad quartum dicendum, quod in illis quæ non sunt determinata ad unum, non potest tota potentia obligari ad aliquid unum: quia periret ratio contingentiæ, secundum quam aliquid deficere potest in minori parte. Cum ergo homines in statu isto non habeant liberum arbitrium, determinatum, non exigitur quod totum posse expendatur in servitium Dei: hoc enim erit in patria, quando jam defectus incidere non poterit: sed sufficit quod nihil de posse nostro contra Deum expendamus, & illa quæ nobis determinata sunt faciamus; alias periret ratio nostri status. Unde sicut Deus non exigit à nobis quantum ipse dedit nobis, quia non possumus; ita non exigit à nobis quantum possumus, quia hoc esset contra rationem nostri status.

SOLUTIO III.

Ad tertiam questionem dicendum, quod habens charitatem perfectam potest intelligi dupliciter. Uno modo quantum ad perfectionem charitatis, quæ est penes objecta; sicut dicuntur perfecti illi quibus competit opera perfectionis facere vel ex voto, sicut religiosi, vel ex officio, sicut prælati; & sic ex debito non tenentur tales perfecti ad quæ alii non teneantur, nisi ad illa quæ voverunt, vel quæ officio suo sunt annexa: unde nec prælati, nec religiosi tenentur ad omnia consilia. Alio modo quantum ad perfectionem charitatis, quæ est secundum intensionem, sicut aliquis sæcularis laicus fervens in charitate; & talis non obligatur ad opera perfectionis nisi sicut alii; sed obligatur ad intensius Deum diligendum pro bonis acceptis; & ad hoc ex habitu charitatis perfecto inclinatur.

Ad primum ergo dicendum, quod tenetur ad plus, & perfectius agendum, sed non ad opera alia faciendâ ex commisso; quamvis alius forte plus teneatur ex dimisso. Sed commissum multo majus est quam dimissum: quia bonum est magis bonum quam malum sit malum. Tamen ille qui est debitor ex dimisso, tenetur ad aliqua ad quæ iste non tenetur, sicut ad satisfaciendum.

Ad secundum dicendum, quod illa ratio falsum supponit, nisi intelligatur de perfectis qui voverunt ali-

aliqua perfectionis opera, ad quæ tenentur præ aliis. Ad tertium dicendum, quod Paulo competeat hoc propter officium prælationis.

Sciendum tamen, quod ratio facta ad oppositum, minus concludit: quia perfecti non minus tenentur, sed minus ex debito moventur: quia amor magis eos quam debitum movet, etiam in his quæ debentur; & quantum ad hoc dicitur major in eis esse libertas.

EXPOSITIO TEXTUS.

Multorum charitas inordinata est. Charitatem hic large pro dilectione, vel amicitia ponit.

Qui si boni sint, malis filiis præponendi sunt non in illis quæ ad naturalem communicationem pertinent, sicut est hereditatis dimissio, educatio, & hujusmodi; nisi forte superabundans malitia filiorum eos indignos paterno beneficio faciat.

Perfecta charitas est, ut quis sit paratus pro fratribus mori. Contra. Imperfectus non est paratus pro Deo mori. Ergo perfectus magis diligit proximum quam imperfectus Deum. Et dicendum, quod hoc contingit ex hoc quod perfectus minus amat vitam

DISTINCTIO XXX.

Si melius est diligere amicos quam inimicos, & è converso

Hic solet queri, quid potius sit, pluriusque meriti, diligere amicos, an diligere inimicos. Sed hæc comparatio implicita est. Si enim conferatur dilectio amicorum tantum dilectioni amicorum, & inimicorum; perspicua est absolutio. Sed si in aliquo uno homine qui diligit simul amicum, & inimicum, quid horum potius sit queratur, obscura est responsio: quia (5) motu mentis id agitur, de quo non est nobis facile iudicium, an unus & idem motus sit erga amicum, & inimicum, sed erga amicum intensior; an duo, unus erga inimicum, qui dicitur difficilius, alter erga amicum, qui videtur ferventior. Nec incongrue putatur melior qui est ferventior. Vel si unus idemque est, idem potior, ubi est ardentior, non improbe æstimatur. Augustinus tamen in Enchir. cap. LXXIII, sentire videtur majus esse diligere inimicum quam amicum: quia perfectorum esse dicit diligere inimicos, & benefacere eis: neque hoc à tanta multitudine (6) impleri, quanta exaudiri in oratione dominica, cum dicitur Matth. vi. 12., Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Illam enim sponsonem dicit à multis impleri qui nondum diligunt inimicos. Ait enim sic: „Magnum est erga eum qui tibi nihil mali fecerit, esse benevolunt, vel beneficium. Illud multo grandius, & magnificentissimæ bonitatis est, ut tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi vult malum, & si potest, facit, tu semper velis bonum, faciasque quod possis, autem diens dicentem Jesum Matth. v. 44. Diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequentibus, & calumniantibus vos. Sed quoniam perfectorum filiorum Dei est istud, quo quidem se oebet omnis fidelis extendere, & humanum animum adhuc affectum orando Deum, secumque agendo, luctandoque perducere; tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantum credimus exaudiri, cum in oratione dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, proculdubio verba sponsonis hujus implentur, si homo qui nondum ira proficit ut etiam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine qui peccavit in eum, ut ei dimittat, dimittit ex corde, qui etiam sibi roganti vult dimitti cum orat, & dicit: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Quicumque vero rogat hominem in quem peccavit, si peccato suo movetur ut roget; non est adhuc deputandus inimicus, ut eum diligere sit difficile, sicut erat quando inimicitias exercebat. Quisque vero roganti, & penitenti non dimittit, non æstimet à Domino sua peccata dimitti; quia mentiri Veritas non potest, quæ cum docuisset orationem, hanc in ea sententiam positam commendavit dicens, Matth. vi. 14. Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittentur & vobis peccata vestra; si vero non dimiseritis, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra. Ecce hinc haberi videtur, quod & prætaximus: scilicet majoris virtutis esse diligere inimicum, & benefacere ei, quam illum qui nihil mali nobis fecit, vel amicum. Quod si quis concedere simpliciter noluerit, dicens: Intensius diligitur amicus quam inimicus; & ideo illud potius isto: determinet ista secundum præmissam intelligentiam; dicens, ibi comparationem esse factam inter dilectionem qua tantum diligitur amicus, & illam qua amicus, & inimicus diligitur. Illud vero quod sequitur, magis nos movet, quod scilicet dicit non esse tantæ multitudinis diligere inimicos, quanta exaudiri, cum dicitur: „Dimitte nobis &c.“ ubi datur intelligi, quod alicui à Deo dimittuntur peccata non diligenti inimicum, si tamen fratri roganti qui in se peccavit, dimittat. Sed cum peccata non dimittantur alicui adulto, nisi charitatem habeat, sequitur ut charitatem habeat qui non diligit

(4) Al. de motu mentis. (5) Al. in plurali. (6) Vulgata te cinget, & ducet.

git inimicum. Quomodo ergo nomine proximi omnis homo intelligitur in illo mandato. Matth. xxi. 39. Diliges proximum tuum sicut teipsum? Si enim omnis homo proximus est, tunc & inimicus. Præcipitur ergo inimicos diligere. Et quia illud præceptum generale est, omnibus præcipitur omnes homines diligere, etiam inimicos. Quidam quod hic dicitur, simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant, dicentes, illic perfectis dari in præceptum diligere omnem hominem, etiam inimicos, minoribus vero in consilium; in præceptum vero eos diligere qui nihil mali fecerunt eis, & inimicos non odire. Sed melius est, ut intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos: cui sensui attestantur auctoritates superius positæ, & alia multa. Illud vero Augustini novissime positum, de perfecta charitate dictum intelligitur, quæ tantum perfectorum est, qui non solum amicos, sed inimicos perfecte diligunt, eisque benefaciunt: quæ perfectio dilectionis non est tantæ multitudinis, quanta exauditur in oratione dominica. Et hoc revera grande est, & eximie bonitatis, scilicet perfecte diligere inimicum. Ita & cum dicit (1) impleri verba illius sponsionis ab homine qui non ita profecit ut diligat inimicum, de dilectione perfecta accipiendum est.

DIVISIO TEXTUS.

Postquam determinavit Magister de ordine charitatis respectu diversorum diligendorum quantum ad quantitatem dilectionis, hic determinat ordinem quantum ad efficaciam merendi. Dividitur autem hæc pars in duas. In prima prosequitur suam intentionem; in secunda movet quamdam dubitationem ex dictis, ibi: Illud vero quod sequitur, magis nos movet. Prima in duas. In prima ponit questionem; in secunda determinat eam, ibi: Sed hæc comparatio implicita est. Et circa hoc tria facit. Primo determinat questionem. Secundo objicit in contrarium, ibi: Augustinus tamen sentire videtur majus esse diligere inimicum quam amicum. Tertio solvit, ibi: Quod si quis simpliciter concedere noluerit, determinet ista secundum præmissam intelligentiam. Illud vero quod sequitur, magis nos movet. Hic tria facit. Primo ponit dubitationem. Secundo ponit quamdam falsam solutionem, ibi: Quidam quod hic dicitur, simpliciter tenere volentes, illud præceptum determinant. Tertio ponit opinionem propriam, ibi: Sed melius est ut intelligatur omnibus illo mandato præcipi cunctos diligere, etiam inimicos.

QUÆSTIO I.

HIC queruntur quinque. Primo. Utrum omnes diligere teneantur inimicos. Secundo. Utrum teneantur eis signa dilectionis exhibere. Tertio. Quid majoris meriti sit, diligere inimicum, vel diligere amicum. Quarto. Quid sit majoris meriti, diligere Deum, vel proximum. Quinto. Utrum tota virtus merendi penes charitatem consistat.

ARTICULUS I.

Utrum omnes teneantur diligere inimicos.

2. 2. q. xxv. art. 8. & de verit. q. 11. art. 8. 1. AD primum sic proceditur. Videtur quod non omnes teneantur ad diligendum inimicos. Matth. v. Diligite inimicos vestros: dicit Glossa: (a) Hoc perfectorum est. Sed ea quæ sunt perfectionis, non omnes tenentur, ut supra dictum est. (1) Al. in plurali. (2) Ex Rabbano Nicolaus: mysteriis gratie grævita. (3) Vulgata: Dicitur est: Diliges proximum tuum etc. (4) Vulgata: Cum ceciderit. Ex Edit. P. NICOL. (a) Ex Hieronymo sumpta. (b) Quoad priorem partem tantum, non expresse quoad posteriorem, ex Rabbano utrinque mutuatam.

ARTICULUS II.

Utrum omnes teneantur ostendere inimicis signa charitatis.

2. 2. quest. xxv. art. 9.

1. AD secundum sic proceditur. Videtur quod omnes teneantur ad ostendendum signa amicitie inimicis. Signa enim amicitie sunt præcipue beneficia ad amicos. Sed homo tenetur benefacere inimicis: Proverb. xxv. 21. Si esurierit inimicus tuus, ciba illum. Ergo tenetur ostendere signa amicitie ad inimicos. 2. Præterea. Ecclesia orat pro inimicis, ut patet per Glossam Matth. v. & in collecta: Pietate tua, ubi dicit: Amicis, & inimicis nostris veram charitatem largire. (2) Sed oratio est præcipuum beneficium quod alicui impendi potest. Cum ergo actus Ecclesie cuilibet membro Ecclesie conveniat, videtur quod quilibet qui est membrum Ecclesie, teneatur inimicis beneficium esse. 3. Præterea. Nullus debet habere simulatam dilectionem. Sed dilectio quæ non ostendit se in opere, non est vera dilectio: quia probatio dilectionis est exhibitio operis, ut Gregorius dicit in hom. Pentec. seu xxx. in Evang. & I. Joan. 111. 18. dicitur: Non diligamus (3) lingua, & verbo, sed opere, & veritate. Ergo cum quilibet debeat inimicum diligere, quilibet tenetur opera dilectionis ad illum extendere. 4. Præterea. Simul Matth. v. præcipitur diligere inimicos, & benefacere eis. Ergo eadem ratione homines obligantur ad utrumque. Sed ad primum omnes tenentur. Ergo & ad secundum. 5. Præterea. Abnegare homini signa familiaritatis, & sua beneficia, quædam vindicta est. Sed homo tenetur non se vindicare, sicut patet Rom. xii. 18. Non vosmetipsos (4) vindicantes. Ergo tenetur non subtrahere sua beneficia inimicis. 6. Sed contra. Matth. v. dicit Glossa, quod benefacere inimicis, & orare pro eis, est cumulus perfectionis. Sed ad illa quæ sunt perfectionis, non omnes tenentur. Ergo neque ad præstandum inimicis beneficia. 7. Præterea. In veteri lege frequenter filiis Israel præceptum fuit ut persequerentur hostes suos, & non inirent cum eis foedus. Ergo non tenebantur benefacere eis: ergo nec modo. 8. Præterea. Videmus quod etiam modo Ecclesia indicit bella contra tyrannos, & infideles. Ergo licet inimicis mala facere: multo igitur minus non oportet eis benefacere.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod effectus charitatis debet affectui respondere: unde secundum quod tenetur quis affectum charitatis ad inimicum habere, ita & effectum ad eum extendere. Charitas autem, ut dictum est, dist. xxviii. art. 4. respicit bonam gratiam, quæ sunt communia omnibus viventibus vel actu, vel potentia: & ideo est communior, vel latior quam aliqua alia amicitia, quæ ad pauciores se extendit, inquantum fundatur super communicationem aliqua quæ non ad omnes est. In omnibus autem

suam quam adversus nos habet, non debemus diligere: quia secundum eam nobiscum non communicat, nec etiam sibi ipsi, sed magis contrariatur: sicut etiam de aliis peccatis dictum est.

Ad primum ergo dicendum, quod diligere inimicos quantum ad ostensionem signorum benevolentie, hoc perfectionis est, & ad hoc non omnes tenentur; sed quod homo inimico suo optet gratiam Dei, & vitam æternam, quod specialiter charitas respicit, hoc necessitatis est.

Ad secundum dicendum, quod in veteri lege etiam homines tenebantur ad dilectionem inimicorum, sicut patet per auctoritatem Levitici inductam. Unde quod dicitur: Odio habebis inimicum tuum, non est ex lege sumptum, quia nusquam hoc in littera invenitur; sed est additum ex prava interpretatione Judæorum, qui ex quo præcipiebatur dilectio proximi, concludebant quod inimici essent odiendi. Additum autem est consilium in nova lege de ostensione signorum benevolentie ad inimicum.

Ad tertium dicendum, quod natura inclinat ad odiendum inimicum, non inquantum est similis secundum convenientiam in natura, aut in perceptibilitate gratiæ, sed inquantum est dissimilis. Hoc autem contingit, inquantum est inimicitias exercens, quod summopere nobis displicere debet.

Ad quartum dicendum, quod charitas attendit ad quædam bona per se, scilicet ad bona gratiæ; ad quædam autem per accidens, inquantum ad ista ordinantur. Bona autem temporalia, quæ per accidens charitas attendit, & ex consequenti, possunt se invicem in diversis impedire: quia prosperitas unius inducit adversitatem alterius. Unde quia charitas ordinem habet, & plus debet diligere quisque se quam alium, & propinquos quam extraneos, & amicos quam inimicos, & bonum commune multorum quam bonum privatum unius; potest aliquis salva charitate optare malum temporale alicui, & gaudere, si contingit; non inquantum est malum illius, sed inquantum est impedimentum malorum alterius quem plus tenetur diligere, vel communitatis, aut Ecclesie. Similiter de malo etiam ejus qui in malum temporale incidit, secundum quod per malum pænæ impeditur frequenter malum culpæ ejus. Sed bona gratiæ mutuo se non impediunt, quia spiritualia bona a pluribus integre possideri possunt; & ideo quantum ad hoc, nullus salva charitate potest malum alteri optare, vel de malo gaudere; nisi inquantum in malo culpæ, vel damnationis alicujus relucet bonum divinæ justitiæ, quod plus tenetur diligere quam aliquem hominem. Sed hoc non est per se de malo gaudere, sed de bono quod adjuncrum est malo.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

Ad sextum dicendum, quod non oderat eos perfectio odio, nisi inquantum Deo inimici erant: hoc autem est inquantum peccabant: unde non odiebat in eis quos perfecto odio oderat, nisi peccatum.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

Ad sextum dicendum, quod non oderat eos perfectio odio, nisi inquantum Deo inimici erant: hoc autem est inquantum peccabant: unde non odiebat in eis quos perfecto odio oderat, nisi peccatum.

Ad quintum dicendum, quod Deus etiam non vult malum alicujus, loquendo de malo culpæ; sed permittit, & hæc permissio bona est. Malum autem pænæ, cujus ipse est (1) auctor, vult non inquantum malum, quia non delectatur in pænâ, sed inquantum justum.

(1) Al. actus. (2) Ut in Missali Ord. Præd. vetusto, typis edito Venet. ann. 1504. (3) Vulgata: verbo, neque lingua. (4) Vulgata, defendentes.